

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ГАРАНТІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ

Кравчук В. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету Східноєвропейського
національного університету імені Лесі Українки*

Конституційно-правові гарантії діяльності суддів є одним з основних елементів їх конституційно-правового статусу в Україні. Поряд з конституційною правосуб'єктністю та конституційними принципами вони є пріоритетним інститутом у системі конституційного права України. Без існування гарантій проголошені права і свободи суддів втрачають сенс.

Конституцією та законодавством України достатньо повно визначені права і свободи суддів, правова природа яких в цілому досліджена вітчизняними та зарубіжними вченими. Проте, до останнього часу в науці конституційного права не створено теоретичних засад гарантій прав і свобод суддів в Україні, немає фундаментальних наукових досліджень цієї проблеми, а нечисленні праці з окремих аспектів характеризуються наявністю великого розмаїття думок, часто суперечливих.

У зв'язку з новизною інституту конституційно-правових гарантій для конституційно-правового механізму діяльності суддів в Україні, виникає потреба у науковому дослідженні питань природи, поняття, місця і системи гарантій. Необхідна науково обґрунтована та виважена класифікація гарантій діяльності суддів в Україні.

У сучасних умовах суспільно-політичного розвитку України гарантії відіграють чи не вирішальну роль у механізмі реалізації суддями визначених Конституцією та законами України повноважень. Досить точно місце гарантій у структурі статусу особи визначив Л. Д. Воеводін: «Права, свободи

і обов'язки людини та громадянина – ніщо без гарантій, здатних їх реалізувати [1, с. 36]». Висловлене твердження є цілком слушним і для характеристики конституційно-правового статусу суддів.

В будь-якій системі, в конституційно-правовому статусі суддів всі складові елементи не лише тісно пов'язані між собою, взаємодоповнюють один одного, але разом з тим, кожен з них має своє призначення, виконує певну функцію. Це в повній мірі відноситься і до гарантій діяльності суддів як одного з елементів конституційно-правового статусу суддів.

Найточніше, на нашу думку, роль гарантій визначив Ю. Тодика: «Гарантія являє собою ідеальну модель, відповідно до якої повинен формуватися юридичний і фактичний статус конкретної особи. Гарантії необхідні для правового статусу в цілому і для кожного його елемента» [2, с. 179].

Завдяки гарантіям держава намагається забезпечити суддю від негативного впливу з боку законодавчої та виконавчої гілок влади, інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, державних і громадських установ і організацій, усунути перепони на шляху здійснення суддями своїх прав і обов'язків. Гарантіям діяльності суддів безпосередньо кореспондує обов'язок державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, підприємств, установ і організацій, незалежно форми власності і підпорядкування, та громадян не перешкоджати реалізації суддями своїх повноважень у повному обсязі.

За будь-якого політичного режиму гарантії діяльності суддів, поряд із самими повноваженнями, відігравали провідну роль у конституційно-правовому статусі судді. Це обумовлено, по-перше, місцем судової влади в системі вищих органів державної влади країни, а по-друге, – неможливістю забезпечення реалізації прав та обов'язків суддів без застосування інституту гарантій.

Обсяг гарантій, очевидно, не може перевищувати обсягів повноважень суддів, реалізацію яких, вони, власне кажучи, забезпечують. Їхній зміст

визначається саме змістом прав та обов'язків суддів.

За своєю політико-правовою природою гарантії, по-перше, є державними, оскільки встановлюються з боку останньої, а по-друге, – конституційно-правовими, через те що у формалізованому вигляді містяться в Конституції та конституційних законах України.

Визначенню гарантій діяльності суддів, на нашу думку, об'єктивно має передувати загальне визначення поняття гарантій. В юридичній літературі зустрічаються неоднозначні тлумачення цього терміна. Використовується й поняття «забезпечення», що не є помилкою, оскільки слова «гарантія» і «забезпечення» – синоніми.

Термін «гарантія» запозичене з французької мови «garantie», перекладається на українську як «порука, забезпечення, запевнення, запорука» [3, с. 98]. Проблема визначення поняття «гарантія» на сьогодні не має однозначного вирішення, оскільки у спеціальній юридичній літературі не існує єдиного поняття гарантій. Як зазначалося вище, найбільше уваги науковців приділяється гарантіям прав і свобод людини та громадянина.

Так, О. Ф. Скакун під гарантіями прав і свобод розуміє найважливіший чинник реального забезпечення прав і свобод людини і громадянина [4, с. 73]. Більш конкретне визначення дає О. В. Петришин. «Гарантіями прав і свобод людини і громадянина – пише він, – розуміється система загальних і спеціально юридичних засобів та інститутів, спрямованих на створення умов для реалізації прав людини, а також забезпечення їх всебічної охорони та захисту від порушень» [5, с. 456]. Дещо в іншому ракурсі визначає гарантії Л. Д. Воєводін. На його думку, «в цих випадках мова може йти про певні умови і засоби, що покликані забезпечувати, гарантувати нормальне, тобто встановлене законом, функціонування того або іншого суспільного і правового інституту» [1, с. 306]. Але найбільш повно, на нашу думку, це поняття охарактеризував В. М. Корнуков. Так, він вказує: «все те, що в тій чи іншій мірі сприяє досягненню певних результатів або забезпечує певний стан, може бути розцінене як гарантія відповідної діяльності або стану, тому що

сприяє діяльності, захищає стан, тобто гарантує їх. Це по-перше. По-друге, загальне поняття гарантії часто досить умовне і, якщо так можна висловитися, рухливе, оскільки те, що в одному випадку виступає гарантією, в іншому випадку не є такою» [6, с. 148].

Справді, незважаючи на різні підходи до розуміння терміна «гарантія» потрібно зазначити, що всім їм притаманні певні одноманітні риси, серед яких: 1) способи та засоби, які розглядаються в сукупності; 2) їх законодавче закріплення; 3) вони направлені на досягнення тієї або іншої мети.

Що стосується гарантій діяльності суддів, то без перебільшення варто зазначити, що вони є не лише важливим елементом конституційно-правового статусу суддів, а й визначають такий статус.

У працях українських вчених містяться окремі міркування щодо гарантій діяльності суддів, зроблені певні спроби систематизувати їх. Зокрема, В. Л. Федоренко під гарантіями діяльності суддів розуміє систему загальних і спеціально-правових способів та засобів забезпечення здійснення суддею встановлених Конституцією й законами України завдань, функцій і повноважень [7, с. 501]. В. С. Єгорова під гарантіями діяльності суддів судів загальної юрисдикції розглядає сукупність об'єктивних та суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію їх прав та обов'язків, на усунення можливих перешкод їх неналежного здійснення [8, с. 12]. Однак проблема гарантій діяльності суддів потребує ґрунтовного системного вивчення, оскільки від них залежить ефективність здійснення суддями свої функцій та повноважень та функціонування судової влади в цілому.

Поняття гарантій діяльності суддів відрізняється від поняття конституційно-правових гарантій тим, що останні встановлюються Основним законом держави та конституційними законами. Ефективність конституційно-правових гарантій залежить від якості Конституції та інших правових норм, розвитку правових принципів, а також від того, як виконують ці закони державні органи, що призначені створювати умови для виконання суддями своїх прав і обов'язків.

Таким чином, конституційно-правові гарантії за своїм характером є юридичні норми, які дають можливість реалізувати суддями визначені Конституцією і законами України повноваження. За своєю суттю конституційно-правові гарантії діяльності суддів являють собою умови, що зобов'язана створити держава для реалізації ними свої повноважень. За змістом конституційно-правові гарантії діяльності суддів являють собою систему заходів, яка спрямована на реалізацію суддями передбачених законодавством повноважень. За формою конституційно-правові гарантії діяльності суддів – це передбачені Конституцією і законами України організаційно-правові і нормативно-правові способи реалізації суддями передбачених законодавством повноважень.

На підставі аналізу літературних джерел можна запропонувати наступне визначення: конституційно-правові гарантії діяльності суддів – це передбачена Конституцією і конституційними законами України система організаційних засобів і способів, умов і вимог, що забезпечують реальність та можливість фактичної реалізації прав та обов'язків суддів з метою здійснення правосуддя.

Список використаної літератури:

1. Воеводин Л. Д. Юридический статус личности в России: Учеб. пособие / Л. Д. Воеводин. – М.: Изд-во Моск. ун-та; Изд. группа ИНФРА-М – НОРМА, 1997. – 412 с.
2. Тодыка Ю. Н. Конституционно-правовой статус человека и гражданина в Украине / Ю. Н. Тодыка, О. Ю. Тодыка. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 368 с.
3. Данилюк І. Г. Сучасний словник іншомовних слів для середньої і вищої школи. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 576 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: Підручник. – 2-ге видання. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.

5. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів вищих юридичних навчальних закладів / За ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Харків: Право, 2010. – 584 с.

6. Корнуков В. М. Теоретические и правовые основы положения личности в уголовном судопроизводстве: дис... докт. юрид. наук: 12.00.09 / Корнуков В. М. – Харків, 1998. – 198 с.

7. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. – 4-те вид., перероб. і доопр. – К. : Видавництво Ліра-К, 2012. – 576 с.

8. Єгорова В. С. Конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Єгорова Валентина Сергіївна; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2008. – 17 с.